

- Після отримання повідомлення можливі наступні варіанти дій:
- залишатися вдома. при цьому необхідно пристосувати своє житло;
- повідомте отриману інформацію сусідам;
- перейти до укриття або евакуюватися в інший район [2].

1. Алгоритм дій під час повітряної тривоги. URL : <https://www.google.com/url?esrc=s&q=&rct=j&sa=U&url=https://www.rv.gov.ua/algoritm-dij-pri-signali-povitryana-trivoga&ved=2ahUKEwi9496ax8P6AhVxC0QIHRt2B4kQFnoECAMQA&usg=AOvVaw0PPIU7rSOMfzl9IgHJIwbJ>

2. Звуки повітряної тривоги. URL : <https://suspilne.media/218968-povitryana-trivoga-aki-buvaut-sireni-ta-skilki-e-casu-sob-shovatisa/>.

3. Надзвичайна ситуація воєнного характеру. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/TM003921>

4. У разі надзвичайної ситуації або війни. центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при міністерстві культури та інформаційної політики. URL : <https://www.mil.gov.ua/content/pdf/NS-WAR.pdf>.

Олександр ЗОЗУЛЯ,

доктор юридичних наук, доцент,
завідуючий науковим сектором
порівняльного конституційного та
муніципального права Науково-
дослідного інституту державного
будівництва та місцевого
самоврядування НАПрН України

ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ДО ОСТАННІХ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ ЩОДО ОБОВ'ЯЗКІВ ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ У СФЕРІ МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ

Ключовою складовою державного суверенітету України в умовах триваючого повномасштабного вторгнення РФ до України є спроможність Сил оборони України ефективно чинити опір державі-агресору. Вказане потребує проведення в Україні широких різнопланових мобілізаційних заходів, не в останню чергу щодо мобілізації громадян на військову службу. Разом із тим, правозастосовна практика в умовах воєнного стану виявляє низку недоліків і прогалин мобілізаційного законодавства, усунення яких нагально необхідне для підвищення обороноздатності України та продовження стримування збройної агресії РФ. З огляду на це нами й вбачаються актуальними питання, пов'язані з останніми законодавчими ініціативами щодо перегляду обов'язків військовозобов'язаних у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації.

Відмітимо, що законопроектом від 25.12.2023 р. реєстр. № 10378 [1] передбачався новий обов'язок громадян щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації – реєструвати електронний кабінет військовозобов'язаного. Одразу звертає увагу, що реєстрація електронного кабінету щонайменше потребує використання військовозобов'язаними відповідних технічних засобів (смартфон, планшет, персональний комп'ютер тощо) і наявності доступу до мережі Інтернет. Відтак, пропонована норма створюватиме загрозу дискримінації громадян за майновою ознакою, оскільки в умовах триваючої російсько-української війни рівень добробуту не всіх військовозобов'язаних дозволяє володіти та вільно користуватись подібними технічними засобами.

У той же час законопроектом від 29.12.2023 р. реєстр. № 10378-2 [2] передбачався обов'язок громадян реєструвати електронний кабінет призовника, військовозобов'язаного, резервіста тепер вже «за наявності відповідних технічних можливостей». З одного боку, такий підхід усуває дискримінацію громадян за майновою ознакою, враховуючи, що у складних умовах триваючої російсько-української війни не у всіх військовозобов'язаних наявні відповідні технічні засоби, програмне забезпечення, потрібні навички та доступ до мережі Інтернет. З іншого ж боку, умова щодо наявності відповідних технічних можливостей для реєстрації електронного кабінету (яку неможливо і нераціонально перевірити стосовно кожної конкретної особи) фактично перетворює обов'язок громадян реєструвати електронний кабінет на їхнє право.

Крім цього, згідно законопроекту № 10378 «військовозобов'язані протягом 60 днів з дати початку проведення мобілізації або протягом 20 днів з дати її продовження, зобов'язані уточнити свої облікові данні». А відповідно до Прикінцевих та перехідних положень даного законопроекту з моменту набрання ним чинності військовозобов'язані у разі перебування на території України повинні уточнити свої військово-облікові дані протягом 30 днів шляхом прибуття до ТЦК та СП чи до ЦНАП або в електронному кабінеті військовозобов'язаного. Перш за все, звертає увагу фактична неможливість здійснення зазначеного уточнення військово-облікових даних через електронний кабінет у встановлений 30-денний строк, оскільки згідно додатків до даного законопроекту лише Порядок реєстрації електронного кабінету військовозобов'язаного мав бути підготовлений Міністерством оборони України та прийнятий урядом так само у місячний строк. Те ж саме очікувано стосується й ЦНАП, які юридично та організаційно можуть бути неготові до швидкого початку злагодженої роботи з уточнення ними військово-облікових даних.

Натомість, беручи до уваги обмежені спроможності ТЦК та СП по роботі з громадянами (які, наприклад, зупиняють роботу на час тривалих повітряних тривог), виникає обґрунтований сумнів у достатності передбаченого 30-денного строку для уточнення мільйонами військовозобов'язаних своїх військово-облікових даних. Тому більш

конструктивним вбачається підхід, застосований в альтернативному законопроекті від 08.01.2024 р. реєстр. № 10378-3 [3], за яким обов'язок військовозобов'язаних уточнити свої облікові дані пов'язується з отриманням ними повісток про виклик до ТЦК та СП, а не прив'язується до надто обмеженого строку з дати початку проведення (продовження) мобілізації.

Новацією законопроекту № 10378 стала можливість надсилання громадянину повістки про виклик до ТЦК та СП «через електронний кабінет призовника, військовозобов'язаного та резервіста або на електронну пошту». Наголосимо, що належне отримання громадянином повістки у такий спосіб насамперед залежить від повсюдності та безперервності доступу всіма (тобто мільйонами) призовників, військовозобов'язаних та резервістів на усій території України до зазначеного електронного кабінету та електронної пошти. Це, у свою чергу, потребує не тільки наявності у зазначених осіб відповідних технічних засобів, певного програмного забезпечення та вміння ним користуватися, але й наявності стабільного доступу до мережі Інтернет.

На нашу думку, об'єктивне зниження рівня добробуту громадян на другому році повномасштабного вторгнення РФ до України та різний рівень технічної грамотності громадян, а також триваючі ворожі ракетні удари по інфраструктурним об'єктам і несанкціоновані втручання в роботу національних телекомунікаційних мереж не створюють достатні, недискримінаційні умови для належного отримання всіма громадянами повісток через відповідний електронний кабінет чи електронну пошту.

Слід зважати й на те, що громадяни взагалі не зобов'язані реєструвати будь-яку електронну пошту та користуватись нею, можуть її змінювати та припиняти користування, у тому числі через незалежні від них причини. Крім того, належне надходження на електронну пошту відповідної повістки залежало би не від окремого державного підприємства (яке очікувано забезпечуватиме функціонування електронних кабінетів призовника, військовозобов'язаного та резервіста), а від технічної безпеки та стабільності роботи безлічі як вітчизняних, так і закордонних постачальників послуг електронної пошти.

У цьому контексті не можемо підтримати запропоноване даним законопроектом надсилання повісток через електронний кабінет або електронну пошту, як таке, що очікувано порушуватиме конституційні права громадян, зокрема на рівність та недискримінацію. Оскільки такий механізм неспроможний забезпечити гарантоване отримання громадянами повісток, маємо не погодитись і з передбаченим законопроектом № 10378 застосуванням до громадян істотних тимчасових мір через неприбуття ними за повістками (заборона на проведення операцій з майном, обмеження прав на керування транспортним засобом, на користування та розпорядження коштами тощо). Враховуючи викладене, може бути цілком слушною норма законопроекту № 10378-3, в якому пропонується закріпити пряму заборону вручення повістки про виклик до ТЦК та СП через електронний кабінет або на

електронну пошту.

Останні законодавчі ініціативи більш розгорнуто врегульовують питання оформлення та вручення повісток про виклик до ТЦК та СП. Насамперед слід відзначити важливість та своєчасність такого законодавчого регулювання. Разом із тим, з огляду на непоодинокую практику оформлення повісток із порушеннями, що є джерелом підвищення соціальної напруги та недотримання прав громадян, пропонуємо додатково закріпити заборону внесення персональних даних військовозобов'язаних до бланків повісток, в яких наперед вже проставлені відбиток печатки ТЦК та СП та підпис його начальника. Адже вказана практика не лише порушує логіку та порядок складання повістки як юридичного документу, але й може свідчити про її підробку, зловживання з боку представників ТЦК та СП і, як наслідок, про порушення прав громадян.

Також згідно законопроекту № 10378-2 громадяни зобов'язуються проходити лікування в лікувально-профілактичних закладах не згідно з рішенням ВЛК чи відповідного ТЦК та СП (як це передбачено законопроектами № 10378 і № 10378-1 [4]), а «за потреби» і «за рекомендаціями сімейних лікарів, медичних фахівців відповідного профілю». Передусім, слід вказати, що посилання у наведеній нормі на певну «потребу» (що незрозуміло ким має визначатись) і «рекомендації» лікарів розмивають власне обов'язковий характер даного обов'язку громадян щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації. Крім того, на відміну від обов'язку проходити лікування за рішенням ВЛК питання проходження лікування за потреби і за рекомендаціями сімейних лікарів та інших медичних фахівців, не будучи прямо пов'язаними зі сферою мобілізаційної підготовки та мобілізації, загалом не відповідають предмету регулювання Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію».

Таким чином, чинне мобілізаційне законодавство з урахуванням триваючої російсько-української війни та неоднозначної правозастосовної практики потребує усунення низку недоліків і прогалин у сфері обов'язків військовозобов'язаних щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації. Такі обов'язки мають не тільки відповідати інтересам підвищення обороноздатності України та ефективного стримування збройної агресії РФ, але й не порушувати конституційних прав громадян, бути чіткими та однозначними, забезпечувати реальну можливість їх реалізації всіма військовозобов'язаними.

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби: проєкт Закону України від 25.12.2023 № 10378. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2138733>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби [...]: проєкт Закону України від 29.12.2023 № 10378-2. URL:

<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2144179>.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань мобілізації, проходження військової служби та звільнення з військової служби, ведення військового обліку: проект Закону України від 08.01.2024 № 10378-3. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2146234>.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби: проект Закону України від 28.12.2023 № 10378-1. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2141965>.

Руслан КАРАГІОЗ,

кандидат політичних наук, доцент кафедри
загально правових дисциплін

Херсонського факультету ОДУВС

Світлана НАУМКІНА,

доктор політичних наук, професор, завідувач
кафедри політичних наук і права Університету
Ушинського (м. Одеса)

КОРУПЦІЙНІ ВИКЛИКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ ЗАПОБІГАННЯ

Воєнний стан накладає особливі обов'язки на правоохоронні органи, зокрема поліцію, що може стати об'єктом корупційних викликів у контексті зміщеної політичної динаміки та підвищеної напруги в суспільстві. Під час воєнного стану, коли держава стикається з надзвичайними обставинами, зокрема загрозами національної безпеки, функціонування поліції може бути піддане серйозним тискам і випробуванням.

Одним із викликів є підвищення тиску при забезпеченні безпеки та здійснення контролю за великими територіями. Це може створити сприятливі умови для корупційних дій, коли поліцейські можуть використовувати свої повноваження для особистої вигоди, обходячи стандартні процедури та правила. Наприклад, як показує практика, є, на превеликий жаль, такі, що можуть вимагати хабарі за забезпечення безпеки або обходження законів в обмін на підтримку чи захист. Ще одним важливим аспектом є контроль за інформацією та комунікаціями. У воєнний період забезпечення правил безпеки та запобігання дезінформації може стати надзвичайно важливим завданням для збереження стабільності. Однак, це також може створювати певне підґрунтя для корупційних схем серед поліцейських, оскільки вони можуть використовувати свій вплив для маніпулювання інформацією та забезпечення вигоди конкретним особам або групам [1].

Додатковим викликом є питання внутрішньої дисципліни та контролю.